

NIVELURI, FORME ȘI FUNCȚII ALE COMUNICĂRII

Nicoleta POPESCU
Universitatea din Târgoviște

Rezumat: Comunicarea se consideră primul instrument spiritual al existenței omului în societatea umană. Comunicarea posedă diverse niveluri, forme și funcții. Elucidarea acestor particularități ale comunicării au constituit obiectul de studiu al acestui articol.

Cuvinte-cheie: *comunicare, existență, om, nivel, formă, funcție, limbaj, doctrină.*

Abstract: Communication is considered the first spiritual instrument of human existence within human society. Communication has different levels, forms and functions. The elucidation of these particularities of communication has been the subject of study of this article.

Keywords: *communication, existence, man, level, form, function, doctrine.*

Comunicarea se consideră primul instrument spiritual al existenței omului în societatea umană. Comunicarea este o formă particulară a relației de schimb între două sau mai multe persoane, care are ca scop schimbul, transmiterea și receptarea diverselor informații. Orice cultură, orice act individual care ține de comportamentul social implică, într-un sens explicit sau implicit, comunicarea.

Comunicarea poate avea loc la cinci niveluri: 1. *Comunicarea intrapersonală*; 2. *Comunicarea interpersonală*; 3. *Comunicarea de grup*; 4. *Comunicarea de masă*; 5. *Comunicarea publică sau mediatică*.

Intrapersonală este comunicarea cu sinele, realizată de fiecare individ în forul său interior. Ea este un proces real de comunicare, chiar dacă emițătorul și receptorul este același, iar codificarea și decodificarea mesajelor nu este absolut necesară.

Comunicarea interpersonală este cea mai importantă formă de comunicare și cea mai des folosită. Ea este baza existenței umane a omului și nu poate fi evitată. Viața de familie, relațiile cu prietenii, activitatea profesională – toate depind de această calitate, deoarece ea se referă la comunicarea față în față.

Comunicarea de grup se derulează în colectivități umane restrânse și permite schimbul de idei și emoții, discuții, rezolvări de probleme, aplanări de conflicte.

Comunicarea de masă presupune un producător instituționalizat de mesaje scrise, vorbite, vizuale și audiovizuale care se adresează unui public variat și numeros.

Comunicarea publică sau mediatică este o formă specializată a comunicării

interumane care-și are rădăcinile în retorica antică. Trăsătura esențială a comunicării publice este aceea de a acționa la nivelul reprezentărilor sociale și de a permite o rapidă modificare a discursurilor publice. Ea diferă în mod esențial de alte tipuri de comunicare prin finalitatea sa.

Comunicarea se manifestă sub diferite forme: 1. *Comunicarea verbală*; 2. *Comunicarea scrisă*; 3. *Comunicarea orală*; 4. *Comunicarea nonverbală*; 5. *Elementele paraverbale*.

Comunicarea verbală se realizează prin limbaj într-un anumit mediu între emițător și receptor. Participanții la comunicare folosesc cuvinte în funcție de mediul în care se află. Diferitele cunoștințe asimilate permit persoanelor utilizarea diferitelor tipuri de limbaj, mai redus sau mai înalt specializate.

Gândirea și limbajul se dezvoltă împreună. Așa cum modul de gândire a fiecărei persoane este unic, și modul de vorbire este unic. Această unicitate a limbajului, legată de fiecare persoană în parte, poate fi înglobată sub denumirea de stil. Deci stilul este un indicator al persoanei în integralitatea sa.

Comunicarea scrisă poate avea o dominanță intra-personală, dar și una inter-personală. Într-o comunicare scrisă se folosesc, de obicei, elemente precum: fraze cu lungime medie (15-20 de cuvinte), paragrafe centrate asupra unei singure idei, cuvinte înțelese, redundante; cuvinte încărcate de afectivitate optimă, expresii afirmative. Comunicarea scrisă are câteva avantaje:

- Durabilitatea în raport cu forma orală a comunicării;
- Textul poate fi văzut/citit de mai multe persoane;
- Poate fi citit la momentul potrivit și poate fi recitat.

Pașii în comunicarea scrisă sunt similari celor din structura unui discurs: există o fază de pregătire (stabilirea obiectivelor, a rolului și al audienței, cei care vor citi textul – punctelor-cheie pe care dorim să le rețină aceștia din urmă) și o fază de redactare (ideile principale sunt dezvoltate urmărind o scriere) după indicatori precum: claritate, credibilitate, concizie folosind cele trei părți ale redactării: introducere, cuprins și încheiere.

Comunicarea orală este cea mai înaltă modalitate de comunicare. Comunicarea nonverbală o însoțește pe cea verbală, definindu-se în relație cu aceasta într-un mod aparte, în sensul sprijinului pe care ea îl furnizează prin elemente de întărire, nuanțare și motivare a mesajului.

Comunicarea orală e un instrument prin care avem acces la studiul altor forme și procese de comunicare, pentru că principalul mijloc de comunicare este limba vorbită atât în sensul priorității istorice, cât și pentru că este forma de comunicare cea mai frecvent utilizată și care oferă modelul pentru alte forme de comunicare.

Comunicarea nonverbală se realizează fără limbaj și este influențată de societate și de cultură. Între limbajul nonverbal și cel verbal nu se poate trasa o linie

pentru a le separa, ele fiind legate unul de altul, sunt dependente unul față de altul. Limbajul prin care nu folosim cuvintele pentru a ne exprima s-a dezvoltat la om prin imitație, asupra lui neputând deține un control strict, deoarece în mod involuntar transmitem mesaje nonverbale, spre deosebire de cel verbal unde este marcat începutul și finalul comunicării.

Oamenii nu se limitează numai la schimburi de cuvinte, ci ei comunică și cu ajutorul altor semne precum: părți ale corpului omenesc, îmbrăcăminte, gesturi, obiecte, reprezentări grafice, tăcere etc. De reținut ar fi faptul că vorbim cu ajutorul organelor vocale și comunicăm, în același timp, cu întreg corpul nostru.

Experiențele sociale și interacțiunile interpersonale ne-au învățat că o îmbrățișare sau un sărut valorează mai mult decât o declarație de dragoste. Iar credibilitatea gesturilor este superioară celei de cuvinte, care nu întotdeauna spun adevărul. Atunci când mesajele transmise verbal intră în contradicție cu mesajele nonverbale vom avea tendința de a crede în semnalele transmise nonverbal. [2, 213-214]

Elementele paraverbale însoțesc vorbirea și caracterizează forma orală a comunicării. Prof. I. Contrea trece în revistă mai multe elemente paraverbale: intonația, ritmul, tonalitatea, manifestări afective ca oftatul, sughițul, interjecțiile, invocațiile, formule onomatopice (chematul/alungatul păsărilor, animalelor) ș. a. [1, 22]

Literatura de specialitate distinge o mare varietate ale actului comunicării, oferită de diversitatea criteriilor de clasificare a acestora: după statutul interlocutorilor, codul folosit, finalitatea actului comunicativ, capacitatea autoreglării, natura conținutului etc. [3, 74]

1. După statutul interlocutorilor:

- a) Comunicarea verticală;
- b) Comunicarea orizontală.

a) *Comunicarea verticală* – comunicarea în sus și în jos. Comunicarea ascendențială se referă la mesajele care sunt trimise de la nivelurile ierarhice inferioare spre cele superioare. Comunicarea descendențială se referă la mesajele care sunt trimise la niveluri ierarhice mai înalte către nivelurile ierarhice inferioare.

b) *Comunicarea orizontală* – comunicarea laterală și în serie. Comunicarea laterală se referă la mesajele trimise de la egal la egal (manager – manager; muncitor – muncitor). Acest tip de comunicare facilitează împărtășirea înțelegerii unor fenomene, metode și probleme, dezvoltă satisfacția angajaților și legătura cu locul de lucru. Comunicarea în serie se referă la mesajele trimise de-a lungul unor șiruri de oameni. Problemele întâmpinate de acest tip de comunicare sunt cele ale apariției zvonurilor.

2. După codul folosit:

- a) Comunicarea verbală;

- b) Comunicarea paraverbală;
- c) Comunicarea nonverbală;
- d) Comunicarea mixtă.

a) *Comunicarea verbală* sau lingvistică se realizează prin intermediul limbilor naturale, care constituie cel mai complex limbaj, având variate funcții: cognitivă, comunicativă, reprezentativă, expresivă, persuasive, reglatorie, ludică și dialectică. Prin intermediul limbajului verbal o persoană atrage atenția asupra sa. Influențează și primește influență.

b) *Comunicarea paraverbală* sau paralingvistică, în care mesajul nu se transmite prin intermediul vorbirii, dar nici nu s-ar putea transmite în absența acesteia. După unii autori, „subsistemul paraverbal” este format din următoarele elemente: intonația, volumul vocii, intensitatea vocii, ritmul vorbirii, tonalitatea, folosirea pauzelor, dicția și accentul, timbrul vocii etc.

c) *Comunicarea nonverbală* folosește ca instrumente: apariția fizică, mimica sau gestul, care nuancează mesajul, ajută emițătorul să se exprime; apariția fizică (îmbrăcăminte, aspect fizic) transmite mesaje adevărate sau înșelătoare cu privire la statutul emițătorului; gestul indică natura psihologică, socială și culturală a persoanei-emițător, fiind o cale de cunoaștere a intențiilor acestora; mimica explicitează intenția și nuancează mesajul verbal, atunci când nu-l înlocuiește cu altul.

d) *Comunicarea mixtă* presupune cuplarea eficientă a celor trei tipuri de comunicare: comunicarea verbală, comunicarea paraverbală, comunicarea nonverbală.

3. După finalitatea actului comunicativ:

- a) Comunicarea accidentală;
- b) Comunicarea subiectivă;
- c) Comunicarea instrumentală.

a) *Comunicarea accidentală* se caracterizează prin transmiterea întâmplătoare a informațiilor.

b) *Comunicarea subiectivă* exprimă starea afectivă a locutorului din necesitatea descărcării și echilibrării în urma acumulării unei tensiuni psihice pozitive sau negative.

c) *Comunicarea instrumentală* apare atunci când are un scop precis, obține un anumit efect, se modifică în funcție de reacția partenerilor pentru a atinge un anumit efect.

4. După capacitatea autoreglării:

- a) Comunicarea lateralizată/unidirecțională;
- b) Comunicarea nelateralizată.

Comunicarea lateralizată/unidirecțională e un gen de comunicare prin radio, TV, bandă magnetică. Forme care nu admit interacțiunea firească, instantanee.

Comunicarea nelateralizată este determinată concomitent de prezența interacțiunii emițător – receptor.

5. După natura conținutului:

- a) Comunicare referențială;
- b) Comunicare operațional-metodologică;
- c) Comunicare atitudinală.

Comunicare referențială vizează transmiterea expresă a unui anumit adevăr (de obicei, științific).

Comunicare operațional-metodologică are ca scop înțelegerea unui adevăr, precum și felul cum trebuie procedat mintal/acțional (practic), pentru ca adevărul transmis să fie descifrat, înțeles.

Comunicare atitudinală valorizează ceea ce se transmite, luându-se în calcul situația în care se produce comunicarea și poziția partenerului.

Indiferent de tipul ei, comunicarea este prezentă în tot ce facem în viață și este esențială pentru a putea munci și trăi. Comunicarea eficientă este condiționată de înțelegerea comună a mesajului. Foarte important este cum comunicăm și cât comunicăm, dar mai ales cât de eficient. [4]

În condițiile dezvoltării termenului „comunicare” și funcțiile comunicării există opinii diverse în literatura de specialitate. Pentru a avea însă un instrument util, vom porni de la cele trei funcții propuse de T. K. Gamble și M. Gamble (1993) [Apud 3, 40]

1. Funcția înțelegerii și cunoașterii. Comunicarea contribuie la o cunoaștere mai bună de sine și la cunoașterea celorlalți. Aceste două tipuri de cunoaștere sunt interdependente: atunci când îi cunoaștem pe ceilalți în procesul de comunicare, ne cunoaștem simultan propria ființă, învățăm cum ne influențează ceilalți în măsura în care îi influențăm, la rândul nostru. Putem spune că ne privim în ochii altora ca într-o oglindă. Uneori, oglinda nu reflectă așa cum trebuie, deformează, și totuși avem nevoie de ea pentru a ști cum arătăm.

2. Funcția dezvoltării unor relaționări consistente cu ceilalți. Nu este suficient să ne dezvoltăm propriul „eu” în relația cu alții și să-i cunoaștem. Avem nevoie de comunicare, avem nevoie de relații prin care să împărtășim celorlalți realitatea noastră, să construim împreună semnificațiile realității care ne înconjoară. Prin aceasta, comunicarea îndeplinește o funcție de socializare a persoanei.

3. Funcția dimensiunii de influență și persuasiune a comunicării.

Prin comunicare putem să îi influențăm pe ceilalți să fie parte în activitatea noastră de a atinge anumite scopuri. Această funcție dezvoltă funcția de colaborare și de efort comun, perspective pe care comunicarea le creează în interacțiunea umană.

O altă clasificare a funcțiilor comunicării este propusă de cercetătorul Roman Jakobson. [5]

1. *Funcția reverențială*. Această funcție acoperă referința mesajului, dar vizează și cadrul situațional în care are loc transmiterea acestuia. Ideea de a trata aceste două aspecte pare să se fi născut din dorința de a separa printr-o cenzură unică aspectele ce țin de sintaxa mesajului de tot ceea ce privește relația acestuia cu realități exterioare, adică de comportamentele de semantică și pragmatică.

2. *Funcția conativă sau retorică*. Este funcția prin care emițătorul încearcă convingerea receptorului (publicitate, discursuri) E îndreptată către destinatarul comunicării. Forma verbală conativă prin care excelează este modul imperativ.

3. *Funcția emotivă sau expresivă*. Se centrează pe emițător și constă în exprimarea trăirilor sufletești.

4. *Funcția poetică*. Această funcție este specifică stilului beletristic, care se realizează prin procedee artistice, imagini poetice, care conferă textului expresivitate poetică.

5. *Funcția metalingvistică*. Se realizează prin elemente nonverbale, precum: mimica, gestică, intonația și conțin referiri la codul utilizat.

6. *Funcția fatică*. Are în vedere caracteristicile mijlocului de comunicare și controlul bunei funcționări a acestuia. Nenumărate semnale fatice însoțesc comunicarea interpersonală: confirmări verbale sau prin mișcări ale capului, dar mai ales jocul privirilor prin care se reconfirmă mereu păstrarea contactului.

În concluzie, se cere de menționat că limbajul poate fi determinat ca fiind un sistem de comunicare prin semnale, în cadrul unei limbi sau în afara ei. În privința naturii limbajului, doctrinele cele mai rezistente au fost cele care au văzut în limbaj un instrument de comunicare menit să informeze asupra stărilor lumii.

BIBLIOGRAFIE:

1. CONDREA I. Curs de stilistică. – Chișinău: CEP USM, 2008.
2. DINU M. Fundamentele comunicării interpersonale. -- București, 2004.
3. PĂINIȘOARĂ I. Comunicarea eficientă. – Iași: Polirom, 2008.

Surse electronice:

4. www.scrib.com
5. www.scrib.com